

Utrikesutskottets betänkande

1985/86:21

om vissa minoritetsfrågor m. m.

UU
1985/86:21

I föreliggande betänkande behandlas motioner som rör situationen för vissa etniska minoriteter, nämligen judarna i Sovjetunionen, turkarna i Bulgarien samt kurderna.

Motionerna

I motion 1985/86:U512 av Gullan Lindblad (m) yrkande 1 hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär ett lämpligt internationellt agerande för kurdernas sak, t. ex. i Europarådet och FN,

(yrkande 2 i motionen har behandlats i UU 1985/86:15).

I motion 1985/86:U515 av Stig Gustafsson m. fl. (s, m, fp, c och vpk) hemställs

1. att riksdagen med återopande av Europarådets faktaredovisning uttalar sitt stöd för Europarådets, i motionen återgivna, fyra resolutionskrav,

2. att riksdagen med återopande av Europarådets faktaredovisning begär att regeringen med företrädare för den sovjetiska regeringen på lämpligt sätt ger uttryck för att riksdagen står bakom Europarådets resolution.

I motion 1985/86:U521 av Elisabeth Fleetwood (m) hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att man från svensk sida i ESK-arbetet eller i annat lämpligt sammanhang påtalar det förtryck av etnisk och religiös minoritet som Bulgarien i strid med ESK-överenskommelsen gör sig skyldigt till.

I motion 1985/86:U522 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär initiativ till att ta upp den kurdiska frågan i FN:s kommission för mänskliga rättigheter,

2. att riksdagen hos regeringen begär initiativ till att den turkiska regeringens behandling av den kurdiska befolkningen i Turkiet tas upp i Europarådet,

(yrkande 3 i motionen har behandlats i UU 1985/86:15 och yrkandena 4–5 överlämnats till socialförsäkringsutskottet).

Kurderna

Motion U512 och särskilt motion U522 ger en utförlig redovisning av de förhållanden det kurdiska folket lever under i de fyra länder där de huvudsakligen är bosatta, nämligen Turkiet, Iran, Irak och Syrien.

Båda motionerna uppskattar kurdernas antal till ca 20 miljoner. De flesta bor i Turkiet (ca 10–12 miljoner), den näst största gruppen finns i Iran (ca 5 miljoner). I Irak bor ca 3 miljoner kurder och i Syrien upp emot en miljon. Mindre grupper bor i Libanon och Sovjetunionen och som flyktingar i ett flertal andra länder, däribland Frankrike och Sverige (omkring 7 000), heter det i motion U522.

Turkiet erkänner inte officiellt existensen av någon kurdisk minoritet; kurdiska organisationer är förbjudna och användningen av det kurdiska språket motarbetas. I Iran och Irak har kurderna mötts av en alltmer hårdnande attityd från statsmakternas sida. Till följd av kriget mellan dessa båda länder ger Iran ibland stöd åt kurder i Irak som står i opposition mot regimen där, samtidigt som Irak på motsvarande sätt kan stödja kurder i Iran.

De syriska kurderna har tidvis utsatts för en repressiv politik men torde i dag leva under jämförelsevis fria förhållanden med vissa möjligheter att bevara sin kulturella egenart. För en utförligare redogörelse beträffande kurdernas situation hänvisas till de betänkanden som utrikesutskottet under en följd av år avgivit i frågan, bl. a. UU 1982/83:4, UU 1983/84:12, UU 1985/86:2.

Judarna i Sovjetunionen

I motion U515, som väckts av företrädare för alla de fem riksdagspartierna, anføres att Sovjetunionen starkt har begränsat möjligheterna för judarna i landet att utvandera till Israel. Även i andra avseenden har levnadsförhållandena för judarna i Sovjetunionen avsevärt försämrats, heter det i motionen.

Motionärerna stöder sina uppgifter bl. a. på en utförlig rapport om judarnas situation i Sovjetunionen som nyligen utarbetats av Europarådets rapportör i frågan. På grundval av denna rapport har Europarådets parlamentariska församling sedermera antagit en resolution, nr 845 (1985), i vilken Sovjetunionens regering uppmanas

- att tillåta judarna i Sovjetunionen att leva utan att bli diskriminerade och att åtnjuta rätten att utöva sin judiska religion och sina kulturella traditioner samt att undervisa i och studera hebreiska
- att upphöra med spridande av antijudisk propaganda
- att frige alla judiska samvetsfångar
- att tillåta de judar som så önskar att utvandera till Israel eller till andra länder.

Denna resolution är den senaste i en serie rekommendationer och resolutioner som församlingen antagit under en tioårsperiod angående förhållandena för judarna i Sovjetunionen.

Motionen utmynnar i att riksdagen uttalar sitt stöd för de fyra kraven i

Europarådets resolution och att den svenska regeringen på lämpligt sätt uttrycker för den sovjetiska regeringen att riksdagen står bakom resolutionen.

UU 1985/86:21

Judarnas situation i Sovjetunionen behandlades av riksdagen så sent som i november 1985 (UU 1985/86:2). Ämnet var vidare den 8 april 1986 föremål för en interpellationsdebatt i riksdagen. Interpellanterna redovisade därvid sina uppfattningar om den diskriminerande behandling judiska familjer som sökt utresetillstånd ofta utsätts för i Sovjetunionen. En hänvisning gjordes också till Europarådets arbete med frågan.

I sitt svar framhöll statsministern – i nära anslutning till riksdagens uttalande från november 1985 – att svenska regeringen kände oro över att sovjetiska myndigheter på olika sätt försvårar den judiska minoritetens religiösa och kulturella liv. Denna inställning hade regeringen gett uttryck åt i FN:s generalförsamling, i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna och inom ramen för konferensen om säkerhet och samarbete i Europa, sade statsministern bl. a.

Den turkiska minoriteten i Bulgarien

I motion U521 erinras om rapporter under senare år att Bulgariens regering skulle ha utsatt den turkiska minoriteten i landet för hårda och oacceptabla åtgärder syftande till assimilering av densamma. Myndigheterna uppges bl. a. ha försökt att framtvunga namnbyten, försvåra utövandet av muslimsk religion, hindra undervisning i turkiska språket osv.

Etniska turkar har funnits i Bulgarien sedan slutet av 1300-talet. Befolkningsgruppen beräknas i dag uppgå till mellan 800 000 och 1 miljon, vilket motsvarar ungefär 10 % av landets totala befolkning. Den bor huvudsakligen i de södra och nordöstra delarna av landet. Turkarna erkändes tidigare officiellt som en nationell minoritet i Bulgarien. Den nuvarande konstitutionen från 1971 nämner emellertid endast "medborgare av icke-bulgariskt ursprung", vilka där tillerkänns bl. a. rätten att studera sitt eget språk och utveckla sin nationella kultur.

Bulgarien har bl. a. ratificerat 1966 års FN-konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, resp. om medborgerliga och politiska rättigheter samt undertecknat slutdokument från konferensen i Helsingfors år 1975 om säkerhet och samarbete i Europa (ESK), vilka alla innehåller bestämmelser om skydd för minoriteter.

Enligt uppgift från Amnesty International och Europarådet har de bulgariska myndigheterna särskilt under senare år utsatt den turkiska minoriteten i landet för ökat tryck att acceptera bulgariska namn. Vidare har turkiska skolor och moskéer stängts. Denna assimileringsskampanj skall ha kulminerat i december 1984 fram till mars 1985 i samband med att nya identitetskort infördes för hela befolkningen. Rapporterna talar om demonstrationer och på sina håll våldsamt motstånd från den turkiska befolkningens sida och användning av vapenmakt av de bulgariska myndigheterna, vilket skall ha resulterat i att minst 100 personer dödats och flera hundra fängslats. Från officiellt bulgariskt håll har förnekats förekomsten av våldshandlingar och övergrepp. Namnbytena skall ha skett frivilligt.

Kurderna

Utskottet har tidigare vid ett flertal tillfällen behandlat det kurdiska folkets situation och framhållit att det rör sig om en stor folkgrupp som ofta förnekat rätten att ge uttryck åt sin nationella särart i de stater där den har sin hemvist. I några länder har förekommit direkta förföljelser och diskriminerande behandling av kurderna som etnisk minoritet. Samtidigt har utskottet nödgats konstatera att det varit svårt att väcka en bred internationell opinion till stöd för kurdernas sak. Detta beror inte minst på att kurderna är en av flera minoriteter i området, vars förhållanden de berörda regeringarna inte är villiga att diskutera i internationella sammanhang. Två av länderna befinner sig därtill i krig med varandra; ett tredje erkänner inte existensen av en stor kurdisk minoritet i landet. Till detta kommer att någon samlad kurdisk självständighetsrörelse inte finns. Det har i stället varit fråga om ett antal organisationer och grupperingar i enskilda länder och med delvis skiftande mål. Det torde av skäl som dessa fortfarande vara svårt för den svenska regeringen att på ett meningsfullt sätt anhängiggöra frågan i FN:s kommission för mänskliga rättigheter.

Även om det är svårt att dra några generella slutsatser beträffande kurdernas situation är det enligt utskottets mening otillfredsställande att en betydelsefull och i många avseenden utsatt befolkningsgrupp inte har kunnat få sina förhållanden prövade internationellt sedan tiden efter första världskriget, då en viss självständighet utlovades kurderna.

Utskottet finner det därför motiverat att regeringen, eventuellt tillsammans med övriga nordiska regeringar, överväger vilka möjligheter det kan finnas att i någon form få det kurdiska folkets situation anhängiggjord i internationella fora, såsom ett steg mot ökad internationell uppmärksamhet av detta folk.

Vad gäller motionärernas önskemål att frågan bör tas upp i Europarådet vill utskottet anföra följande.

Europarådet är en sammanslutning vars medlemmar förutsätts vara förenade i sin syn på demokratins krav. Eftersom endast Turkiet av kurdernas hemländer är medlem av Europarådet är det enligt utskottets uppfattning dock inte i första hand i denna organisation frågan om det kurdiska folkets rättigheter skall behandlas. Detta ställningstagande befriar självfallet inte Turkiet från dess ansvar mot den stora kurdiska befolkningsminoriteten i landet.

Med det anförda torde yrkande 1 i motion U512 och yrkandena 1 och 2 i motion U522 få anses besvarade.

Judar i Sovjetunionen

Som framgår av det föregående har riksdag och regering vid flera tillfällen haft anledning att behandla situationen för den judiska befolkningen i Sovjetunionen. Det finns enligt många vittnesbörd fog för påståendet att de judar som begärt att få utvandra till Israel, av detta skäl utsätts för diskriminerande behandling som ofta drabbar hela deras familj. Även andra

utslag av diskriminerande behandling av judar rapporteras från Sovjetunionen. De sovjetiska myndigheternas handlande är enligt svensk uppfattning ett brott mot de åtaganden Sovjetunionen gjort såväl enligt FN:s deklaration och konventioner om de mänskliga rättigheterna som enligt slutdokumentet från konferensen i Helsingfors år 1975 om säkerhet och samarbete i Europa (ESK). Såväl av FN-stadgan som av Helsingfordsdokumentet framgår att brott mot de mänskliga rättigheter, som det här är fråga om, inte kan betraktas som varje stats sak.

Utskottet, som ställer sig bakom de i Europarådets resolution 845 framförda och i motionen återgivna fyra kraven, vill med hänvisning till vad som uttalades av riksdagen i höstas i denna fråga (UU 1985/86:2) återigen framhålla att regeringen även fortsättningsvis i lämpligt sammanhang bör ge uttryck för den djupa oro som finns i Sverige över den judiska minoritetens villkor i Sovjetunionen. Med det anförda torde motion U515 få anses besvarad.

Den turkiska minoriteten i Bulgarien

De uppgifter om våld, tvångsåtgärder och andra övergrepp mot den turkiska befolkningsminoriteten i Bulgarien som rapporterats av bl. a. Amnesty International och Europarådet ger enligt utskottets mening skäl till oro. Stater som anslutit sig till överenskommelser rörande bl. a. praktisk tillämpning av de mänskliga rättigheterna har självfallet ett ansvar att också leva upp till gjorda åtaganden. I FN:s stadga liksom i Helsingfordsdokumentet beskrivs skyddet av de mänskliga rättigheterna som en gemensam angelägenhet för de anslutna staterna. Försummelser bör sålunda alltid kunna påtalas av en annan stat oavsett var och av vem de skett. Enligt vad utskottet erfar har regeringen direkt med bulgariska vederbörande tagit upp frågan om den turkiska minoritetens situation; den har också uppmärksammat i olika internationella sammanhang, t. ex. vid den islamiska konferensen, ESK-mötet i Ottawa om mänskliga rättigheter, Europarådet och FN.

Utskottet utgår även i denna fråga från att regeringen också fortsättningsvis i lämpligt sammanhang understryker Sveriges välkända inställning beträffande skyddet för de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna vad gäller bl. a. nationella minoriteter.

Motion U521 får därmed anses besvarad.

Utskottet hemställer

1. beträffande *kurder*

att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1985/86:U512 och yrkandena 1 och 2 i motion 1985/86:U522 besvarade med vad utskottet anför,

2. beträffande *judarna i Sovjetunionen*

att riksdagen förklarar motion 1985/86:U515 besvarad med vad utskottet anför,

3. beträffande *den turkiska minoriteten i Bulgarien*
att riksdagen förklarar motion 1985/86:U521 besvarad med vad
utskottet anför.

UU 1985/86:21

Stockholm den 29 april 1986

På utrikesutskottets vägnar

Stig Alemyr

Närvarande: Stig Alemyr (s), Sture Ericson (s), Carl Bildt (m), Axel
Andersson (s), Maj-Lis Lööw (s), Margaretha af Ugglas (m), Bengt
Silfverstrand (s), Karl-Erik Svartberg (s), Rune Ångström (fp), Sten Sture
Paterson (m), Nils T Svensson (s), Bertil Måbrink (vpk), Maria Leissner (fp),
Anna Wohlin-Andersson (c) och Görel Thurdin (c).